

Een steen in de vijver

HP/De Tijd, 05-04-1991

Jaap Goedegebuure

Literatuur mag dan volstrekt tijdloos zijn, in sommige opzichten heeft ze wel degelijk gelijke tred weten te houden met de ontwikkelingen van de techniek. Handelingen en bezigheden die een eeuw geleden nog vele uren in beslag namen, zijn met behulp van de machine gereduceerd tot fluitjes van een cent. En de twee tot drie generaties omvattende familiegeschiedenissen waaraan Tolstoj of Zola honderden pagina's zouden hebben besteed, vallen nu samen te vatten in enkele kenmerkende scènes.

Als er in dezen al van vooruitgang mag worden gesproken, dan is het duidelijk waaraan die is te danken. Sinds de roman moet concurreren met de film komt het erop aan de sterke punten van dat andere medium over te nemen en tegenover de zwakke kanten iets heel eigens te stellen. Uitgebreide beschrijvingen en commentaren maakten dus plaats voor beeldende anekdoten en geladen dialogen, en de woorden werden net zo lang uitgeperst tot ze in hun laatste betekenisnuance waren benut.

Chinezen van glas, het derde boek van Nicolette Smabers, zou voor de komst van de film eenvoudigweg niet geschreven kunnen zijn. Hoewel de auteur het heel bescheiden een "novelle" noemt, is er een hoeveelheid dramatiek in verwerkt die Louis Couperus gemakkelijk had kunnen omvormen tot nog eens vier delen "Kleine zielen". Maar Smabers kiest voor een economische oplossing. Ze bedeeft de vertellersrol toe aan een vrouw die lang het idee heeft dat het verhaal van haar jeugd niets bijzonders inhoudt, totdat er een steen in de vijver plonst die allerlei oude modder opwoelt. Dan komen de flarden boven van een chronique scandaleuse waarin de hele familie is betrokken.

De steen die de zaak aan het rollen brengt is het overlijdensbericht van een tante. Voor haar dood leefde ze jarenlang in het isolement dat door de vijandigheid van haar broers en zusters werd veroorzaakt. Ze was dan ook als stiefkind komen aanwaaien, en had verdeeldheid gezaaid door maar liefst twee broers (de vader en de oom van de vertelster) als minnaar aan zich te binden. De ik-figuur raakt in deze verwickelingen betrokken doordat de geschiedenis zich met een haast noodlottige wetmatigheid herhaalt. In dat opzicht heeft Smabers trouwens het nodige opgestoken van het door Zola en Couperus gevolgde patroon. De fouten en eigenaardigheden van het eerste geslacht herhalen zich tot in het tweede en derde. Net als de

eigenzinnige tante speelt ook haar zoon de rol van splijtzwam. Hoewel niet duidelijk is wie wie verleidt, heeft hij een kortstondige relatie met het zusje van de hoofdpersoon, en gaat zelfs enige tijd door voor de vader van haar kind. Het is deze man die als doodsanzegger de ontknoping van de familiegeheimen op gang brengt, en de ik-figuur daarmee de kans geeft ook wat meer over zichzelf aan de weet te komen. Dat die kijk in het zorgvuldig afgedekte verleden nodig was, blijkt uit de inleiding van het verhaal: de hoofdpersoon heeft man en dochter naar Frankrijk laten vertrekken, en brengt zelf de warme zomer achter de luxaflex van haar slaapkamer door.

Hoewel ik me de lezer niet kan voorstellen voor wie de spiegelingen en parallellen in deze rijkgevulde novelle onopgemerkt zullen blijven, stel ik vast dat Nicolette Smabers na De Franse tuin en Portret van mijn engel weer een even helder als suggestief boek heeft geschreven. Chinezen van glas is concreet zonder al te nadrukkelijk te zijn, en dat is bijzonder knap.